

«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасында: «Күллі жер жүзі біздің көз алдымызда өзгеруде. Әлемде бағыты бұлыңғыр, жаңа тарихи кезең басталды...» – деген сөз бар еді. Ал осынау бағыты бұлыңғыр жаңа кезеңге қаймықпай қадам басудың басты алғышарты – оқу. Әсіресе сан түрлі оқиғалар мен уақытты, түрлі тағдырлар желісі мен заман ағымын бір арнаға сыйдыратын көркем әдебиет адам санасының көкжиегін кеңейте түспек. Осыған орай, кітап оқу және еліміздегі кітаптың оқылу деңгейін арттыру жолдарына қатысты сауалдарды белгілі қаламгерлер мен әдебиеттанушылар: Нұржан Қуантайұлы, Есболат Айдабосынға, Айнура Ахметова мен Ақерке Асанға қойып көрдік.

КӨРКЕМ ШЫҒАРМА –

Барлық сюжеттің басы ертегілерде жатқандай...

Қ.Ә.: Кітап оқуға деген ынта-ықыластарыңызды, әдебиетке деген қызығушылықтарыңызды қандай кітаптар арттырды? Қай автордың қандай туындылары ерекше әсер етті?

Нұржан ҚУАНТАЙҰЛЫ, жазушы, халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының лауреаты: Кітапқа құмарлығымды өкемнің ықыласы оятты. 1977 жылы Абайдың екі томдығы баспадан шығып, соны сатып алып, титул бетіне маған арнап тілек жазып, онысын оқып беріп, арнайы сыйлағаны бар. Мектепке бармай «Әліппе» оқып, қара таныған мен Абай атамның толық жинағын бас салып, ештеңе түсіне қоймасам да, ежіктен оқуға кірісіпмін.

Қалихан Ысқақтың «Тұйық» романын, Мұхтар Мағауиннің «Аласапыран» романдилогиясын, Кабдеш Жұмалдұловтің «Сонғы қош» романының екінші кітабын ең әуелі «Жұлдыз» журналынан оқыған едім. Әрине, өкеммен қосамжарласа жүріп. Бұл – 1979-1980 жылдар. Әкем «Жұлдызға» ғана емес, «Шахматы в СССР», «Роман-газета» секілді орыс тіліндегі басылымдарға да жазылатын. Кітапханасы бай болмаса да, сол замандағы іліп алар кітаптың біразы болатын. 1980 жылы Ғабит Мүсіреповтің жаңадан шыққан, тандамалы, жуан-жуан үш томдығын «Книги почты» арқылы арнайы жаздырып әпергені көз алдымда. Төлен Әбдікөвтің 1979 жылы шыққан «Айтылмаған ақиқат» жинағын, 1985 жылы шыққан «Өліра» романын: «Осыларды оқы», – деп сатып өкеліп берген.

Орыс классиктерінің де қазақ тілінде шыққан кітаптары сөреле тұратын. Соның арқасында Тургеневтің 1965 жылы шыққан «Аңшының әңгімесі» жинағын, 1966 жылы шыққан «Түтін», 1968 жылы шыққан «Дворян ұясы» романдарын сегіз жасымда оқыдым. Достоевскийдің 1972 жылы шыққан «Қылмыс пен жаза» романын зорға оқып тауыстым, ал 1983 жылы шыққан «Нақұрыс» романын бастап, түсіне алмай, ақыры бітіре алмай, тастап кеткенім есімде.

Бердібек Соқпақбаевтың 1978 жылы шыққан «Өлгендер қайтып келмейді», Өтебай Қанахиннің 1979 жылы шыққан «Күдірет», Естай Мырзахметовтің 1979 жылы шыққан «Он бес жыл өткен соң» романдарын жеті-сегіз жасымда аға-кеңгелеріммен таласып жүріп оқушы едім. Нағашы ағам сегіз жастағы мені үнсақп: «Осы бала не түсінеді кетпектей кітапты көтеріп алып?», – деп өкеме қарап күлгенде, «Е, оқисың, әркім өз көзін түсінеді ғой», – деп отыратын ол кісі.

Он жасқа толғанымда соқыршекеп ауырып, ота жасалып, ауруханада жаттым. Сол жердің тұрақты кітабы болса керек, мұқаба, титул дегеннен жүрші, беттерінің шеті жырым-жырым болып, тоз-тозы

Нұржан ҚУАНТАЙҰЛЫ

Айнура АХМЕТОВА

Ақерке АСАН

Есболат АЙДАБОСЫН

шыққан дүниені тумбадан тауып алдым. Әлгі жинақтың басы жоқ, аяғы жоқ, авторы кім екені белгісіз, бірақ қай жерінен оқуға кіріссең де, үйіріп өксетеді екен, тіпті жетім өскен қыз баланың тағдырын оқығанымда көз жасымды сығымдап алғаным да есімде. Қойшы, сонымен әлгі дүниені екі күнде бас алмай оқып шықтым. Авторын кейін білдім, сол жинақ – Әзілхан Нұршайықовтың махаббат жайындағы повестері мен «Махаббат қызық мол жылдар» романы екен. Кейін ауыл кітапханасын түгендейтін болдық, сол жерден том-том кітапты ақтаратын болдым. Мұхтар Әуезовтің, Сәбит Мұқановтың көп томдықтарын жетінші сыныпқа дейін оқып тауыссам керек.

Есболат АЙДАБОСЫН, жазушы: Тоғыз-он жасымда демікпе деген дертпен ауырып, көбіне үйден шықпайтынмын. Іш пысады. Не істейсін? Ол кезде қаптаған телеарна жоқ, «күндізгі телесессан» деген айдармен түсте кино көрсетеді, соны көресін, одан кейін жатып алып кітап оқисың. Бір айда үйдегі ертегілер мен өзге кітаптар таусылды, бірер айда көрші-қоланның үйіндегі кітап таусылды. Сатып алып оқытын болдым. Анам ауыл дүкеніне барып тандап жүріп кітап алып келеді. «Бес ғасыр жырлайдыны» ары-бері төңкерістіріп сан мәрте оқыдым, кейіннен «Елім-ай» деген атаумен қалып кітап болып шықты. Оны да алып қайыра оқыдым. Доспабет, Шалкиіз, Сүйінбайлардың жыр-толғауларын жатқа айтатынмын. Бір күні шешем ақшыл түсті сопақша келген үлкен кітап алып келді. «Ақ жол» деп аталады. Сыртнан көзілдірік таққан кара сақалды кісінің суреті бар. Бас алмай оқыдым. Әуелі «Ер Сайын» жыры берілді, онан кейін «Әдебиет танытқыш», мысал өлеңдері. Ахмет Байтұрсынұлымен осылай таныскам. «Сөз тапқанға қолға жоқ» деген кітап болды, ішінде билер мен шешендердің нақыл сөздері топтастырылған. Сонда Бейімбет Майлиннің өкесі Майлы мен шешесінің қалай үйленгені жайлы шағын әңгіме бар, екеуі де – тақыр кедейдің баласы. Қыздың басы байлаулы, айттырып қойған. Майлы алып қашам деп қолға

түседі. Атын ұмытып қалыпмын, қазақтың бір белді бұл әділ төрелік айттып, екі жасты қиянаттан аман алып қалады. Сонында: «Осы екеуінен қазақтың көрнекті жазушысы Бейімбет Майлин туады», – деп түсіндірме жазылыпты. Осыны оқып алып әлгі жерде қанаттанбаймын ба, «мынадай тақыр кедейден туған бала өйгізі жазушы болғанда, менің нем кем?» деген бір ұшқын көкейде пайда бола қалды. Содан Бейімбетті іздеп жүріп оқыдым. Әңгімелерінің бөрі ұнайды, кейбір кейіпкерлерінің мінезі өзімнің ауыл адамдарына ұқсайды. Мектеп оқуыңда Бейімбеттің суреті бар екен, оны көріп тіпті құмартым. Қайта-қайта қараймын, әлгі сурет өзіме ұқсайтын секілді көрінеді де тұрады. Аптасына бір моншаға түскенде шашымды тарап қоюшы едім, енді шашымды тура төбемнен қажырып Бейімбетше тарайтын болдым. Тараған соң айнаға қараймын, айнадан маған Бейімбет қарап тұрғандай болады. Мұхтар Мағауиннің «Аласапыраның» да сол жылдары алғаш оқыдым. Көп нәрсені түсінбеген өкем, студент кезімде қайыра оқуға тура келді. Осылайша әдебиетке деген құштарлық пайда болды.

Ақерке АСАН, әдебиеттанушы: Мені өсірген алғашқы шығармалар – ертегілер. Тек қазақ ертегілері емес, өзге ертегілеріне де қанып өстім. Барлық сюжеттердің басы сонда жатқандай. Өз бетіммен алғаш толық оқыған кітабым – Сайын Мұратбековтің «Жабайы алмасы» (әкем арнайы тандап әперген). Одан кейін Ғабит Мүсіреповтің «Ұлпаны» да әдебиетке деген қызығушылығымды арттыра түсті. Мағжан Жұмабаевтың поэзиясына ташық болып өстім. Оралхан Бөкеев, Шыңғыс Айтматов, Қалихан Ысқақ, Ақселу Сейдімбек шығармалары болмаса қарапайым тіршілік шын өмірге ұласпас еді... Мектепте орыс әдебиетіне құмар болдым. Пушкин мен Гогольдің прозасы ерекше әсер етті. Кейін Блоктың өлеңдерін таныдым. Орыс әдебиеті пәнінің мұғалімі Майра Кошкинбайқызына айтар алғысым шексіз. Нағыз қызық жасөспірім шақта басталды – Лермонтовтың «Біздің заманымыздың қаһарманы» өмірімің басты шығармасына айналды. Одан кейін

шетел әдебиеті – М.Шэлли, Ч.Диккенс, У.Теккерей, Дж.Остен, Э.Бронте, А.Дюма, В.Гюго, О.Бальзак, Г.Мопассан, Т.Драйзер, Э.Хемингуэй, Дж.Сэлинджер, Дж.Аллайк, Дж.Стейнбек, У.Фолкнер, К.Воннегут, Ф.Кафка, Дж.Джойс, Ахмед Хамид Таппинар, Р.Гүнтеркин, И.Өзөл деп кете береді. Әлі күнге дейін Чеховтың әңгімелер жинағын өзіммен бірге алып жүремін. Абай мен Шәкәрімді түйсіну – бізге арман. Мен табиғатымнан кітап оқуға құмармын дей алмаймын. Кітап оқу мәдениеті маған тәрбиемен келді. Ата-анам, өкемнен, ұстазымнан көргенімді өміріме жаздым. Қазір, мәселен, магиялық реализм, ғылыми

фантастика, фэнтези бағытында көп оқытын болдым. Кітап оқу белгілі бір міндет не шаруа емес, өмірдің өзі деп қабылданса керек. Ешбір бағдарлама, кенес немесе бөлшек-бөлшек боп шығатын ұзын тізімдер бізге қажетті кітапты тауып бере алмайды. Кітап оқу үшін шынымен тәрбие керек. Егер қазір кітап оқу көкейкесті мәселелердің бірі болса, онда фокусты тәрбие мәселесіне назар аудару керек шығар. Бірақ кітап – тәрбие құралы емес. Көркем шығарма – шексіз кеңістік, мәңгілік тәжірибе.

Айнура АХМЕТОВА, PhD, әдебиеттанушы: Кітап оқуға деген нағыз қызығушылық университетте басталды. Б.Соқпақбаевтың «Балалық шаққа саяхат» повесі, С.Мұқановтың «Өмір мектебі» романдилогиясы, Ғ.Мүсіреповтің әңгімелері («Шұғыла», «Талпақ танау», «Жапон балладасы», көп...), С.Мұратбековтің «Жусан иісі», Қ.Ысқақтың «Қоныс күз елі» повесі, ең бірінші кезекте Шыңғыс Айтматовтың «Алғашқы ұстаз», «Теніз жағалай жүгірген тарғыл төбет», «Шырайлым менің, Шынарым», «Ақ кеме» шығармалары, одан кейін В.Гюгоның «Аластатылғандар», К.Гамсунның «Аштық» романдары, Л.Толстойдың әңгімелері, Дж.Лондонның «Мексика ұлы» әңгімесі, т.б. Көп еді... Т.Әбдіктің барлық шығармасын атауға болады. Ежелгі гректің Еврипид, Аристофанның драмалық шығармалары да виртуалды әлемге алып кететін. Басқа да шығармаларды оқыдық, бірақ қандай әсері болғаны есімде қалмапты. Мен студент болған кезде кітаптың барлығын кітапханада отырып немесе университеттің кітапханасынан сұрап алып оқыдық. С.Мұқановтың шығармаларын оқуға бүгінгідей сайттар жиі жариялатын жазушының саяси «тұлғасы» келергі келтірген жоқ. Әлі де жазушылығын өте жоғары бағлаймын. Қазіргі студент міндетті тұрса оның саяси қаламдарын бір еске алып барып, шығармаларын баяндайды.

Адамның бүкіл болмысын: тағдырын, әлсіздігін, қакыр-қайратын, қуатын, сатқындығын, ежікжүзділігін, жан қиналысын асқан байқампаздықпен, сезімталдықпен ана тілінде жаза білген жазушылар оқыр-

манның көңіл төрінен орын алып әрі оның кітапқа деген махаббатын оятатын сияқты. Ондай кітаптар оқырманға таным сезімдер мен идеяларды, кеністікті, таным мен шаруашылықты, достар мен тарихты баяндайды. Мысалы, Азия құрлығының оқырманы жас кезінде кітап оқыса, бірінші кезекте өзіне белгілі шындықтар мен құбылыстарды қабылдайды. Батыстық бейтаныс әлемді қабылдау арқылы кітапқа қызығушылығын ояту мүмкін емес деп ойлаймын. Жатақханада Амангелді Кеншілікұлының әлем әдебиеті туралы жазбалары қамтылған кітабы кезекпен оқылды. Кафка жайлы жазғаны қатты

Кітап оқуды дамытудың жолдары күрделі емес. Біріншіден, жергілікті әкімдіктер, волонтерлар қоғамның әртүрлі қоғам өкілдерін ынталандыратын шаралар ұйымдастырып, кітап оқуға тартуы керек. Әсіресе, ауылдық жерлерге осындай істер қажет. Мысалы, Тәуелсіздіктің 30 жылдығына орай Шұғыла қорының демеушілігімен «Дария» дамыту орталығы «Тұла болам» деген сайыс ұйымдастырып, озып шыққан оқырманға жүлде үлестірді. Студенттердің белсенді қатысқанын білемін. Бірнеше кезеңнен тұратын сайыс оқушыларға және ересектерге арналған. Жас ерекшелігіне қарай әртүрлі шығарма

шығару ісіне демеушілік танытқан, байқаулардан қаржысын аямаған азаматтарға арнайы бір сыйлық тағайындап қойса да артықшық етпейді.

Екіншіден, біздегі көркем әдебиеттің оқылымы іскерлік әдебиеттен, қалай тез баюға болатынын үйрететін, бақытты болудың құпиясын ашатын психологиялық еңбектерден қалыңы екені жасырын емес. Ана жолы І.Жансүгіров атындағы ЖМУ журналистика факультетінде оқитын төрт-бес студент жұмыс сұрап келді. Әңгімелесіп отырмыз. «Кітап оқысындар ма?» — десем, «Оқимыз», — дейді. «Қандай?» — десем, бизнес стратегия, психология,

есте қалдыруға бағытталған қандай әдістеріңіз бар?

Есболат АЙДАБАСЫН: Осы жағынан ұмыттым. Марқұм Бейсен Құранбек ағам да қанша рет айтты, тіпті өзі «мынанша уақытыңды жұмысқа, мынаны оқуға, мына бөлігін жазуға пайдалан» деп бір бет қағазға сызып тұрып берген. Бірақ сол стандартқа көңілге алмай-ақ қойдым. Жазуға, оқуға көңілім қалаған кезде кірісем. Кейде жұмыс арасында бір-екі әңгімелен оқып тастаймын. Кейде бір кітапты бастап кетсем, бас алмай үш-төрт күнде бітіріп тастаймын, кейде айлап кітапқа жоламай кететінім де бар. Сондықтан әзірге бұл тұрғыда мақтана алмаймын.

Акерке АСАН: Кітап оқуға бөлек уақыт арнау қаншалықты мүмкін екен? Тамақтану, ұйықтау, тыныс алу іспеттес дүние емес пе?! Әрине, уақыттың тығыздығы өз дегенін істейді. Бірақ оқимын деген адам үшін бұл кедергі емес екені анық. Әрдайым кітап ұстап жүрте тырысамын — телефон, ноутбукта дәйім дайын кітаптар жинағы тағы бар. Үйде жеке кітапханамды жинақтау — бала кезден сіңген дүние. Айлығымнан кітап алуға белгілі бір қаражат бөліп отырамын. Кітапты қарындаш, стикерлермен оқуды әдетке айналдырдым. Кейбір дүниелерді бірден компьютерге жазып алу да кейін жұмыс істеуге жақсы көмектеседі. Көлемді кітаптарды 3-4 бөлікке бөліп, жоппарлап алсам, тезірек бітіремін. Дегенмен кітапты тез оқу міндет емес қой. Кейбір кітаптарды тіпті аяқтауға қымайсың...

Айнұр АХМЕТОВА: Тіршілігім кітап оқумен тікелей байланысты, бұған өзім ризамын. Уақыт, жазу және кітап оқу бір бүтінге айналған десем де болады. Бұл асыра сиптегендік емес. Шынында солай. Дегенмен кітап оқығанда көңілдің тыныш, сананың тұнық болғаны абзал. Жақсы нәрсенің бәрі ой тұнық кезде келеді және жазылады. Қазіргі уақытта адамдар бес минутсыз бірден көрмей, оқымай отыра алмайтындығы көрінеді. Әрине, бұл «бес минуттардың» көбі желідегі ақпараттарды оқуға кетеді. Кітап оқығысы келген адам күнделікті жоспарында кітап оқуға да орын қалдыруы керек. Кітап алдан бойындағы эмоцияны, ерік-жігерді, күш-қуатты баланста ұстауға септеседі, ең бастысы, тірі жанға анушылық, мейрім, қамқорлық танытуға үйретеді. Мемлекет басшылары халқына (тек халық емес) кітап оқытуға көп көңіл бөлсе, сансыз байлыққа кенелер еді. Қоғамдағы моральдық проблемалардың шешімі де өздігінен табылады. Украинадағыдай нақақтан-нақақ адам қаны төгіліп, жас нәресте өлтірілмесе еді.

Өз басым кітап оқуға арнайы уақыт бөлінуі керек деп есептеймін. Кітап оқығанда ешкім, ештеңе оқырманды мазаламауға тиіс, оқып жатып көп кідіріс жасала берсе, атмосфераны сезіне алмай қалады. Кітапты жылдам оқып бітіру басты мақсат болуы керек. Кітап оқу барысындағы мұндай «жұмақты» жасап алуға болады. Сөйтіп қана күрес-өмірдегі өзіміздің бірегейлігімізді табымыз, бойдағы эстетикалық жетімсіздіктің орнын толтырамыз. Одан кейін оқығанды есте сақтаудың жақсы әдісінің бірі — консект жасау. Оқығанды талдап жазу — өзіңмен өзін талқылау өткізу, кітап идеясын ары қарай дамыту. Яғни мәтіннің ішіндегі статикалық ойларды блокнотқа талдап жазу арқылы кітапты динамикалық синпатқа ендіру. Консекті де кітапты толықтай ойда сақтап қалуудың жолы емес, тек оқығанның зая кетпесін, желідегі ақпараттар ұмытырып жібермесін деген күмәннің алдын алу. Кітаптағы құндылықтарды есте сақтаудың ең ұтымды жолы — кітапқұмарлармен бірге жиналып оқыған кітапты талқылау. Одан кейін кітаптарды өзгелердің ұсынысымен немесе «әлемде оқылуға тиіс үздік кітаптар» айдарымен оқыған да тиімді. Бұл жалпы оқырманға қатысты. Ал зерттеушілер (көркем шығармашылықты) саралау, талдау үшін көп кітап оқуға міндетті.

(Жалғасы 23-бетте)

ШЕКСІЗ КЕҢІСТІК

әсер еткені есімде. Одан кейін оқу бітіргенде әдебиетке жақын оқырмандардың жазушылардың жазбалары, сұхбаттары астары терең, философиялық кітаптарды оқуға септесті. Жалпы көркем әдебиет оқыған адам өзін бақытты сезініп өтеді деп ойлаймын. Реалды өмірдегі өзі таба алмаған шындықтарды ең болмағанда кітаптан табады. Сөздің мағиылық қасиетімен сол шындықтарды санасы көшіреді. Әлем, шын мәнінде, адамның санасында ғана өмір сүреді. Сана көзі әлемді қалай қабылдаса, аламға әлем сұлбасы солай көрінеді.

Өз тауарын сатуды білмейтін олақ кәсіпкер секілдіміз

Қ.Ә.: Елімізде кітаптың оқылмай қандай деңгейде деп ойлайсыздар? Ол көрсеткішті жақсарту түсудің жолдары қандай?

Айнұр АХМЕТОВА: Бұл сұраққа объективті жауап беру үшін қолымда сауалнама нәтижелері, әлеуметтанулық деректер болуы керек. Ондай зерттеулер жоқ болғандықтан, болжаммен жауап берейін. Төрт жыл бұрын фейсбук әлеуметтік желісінде оқырмандар электронды кітапты қаншалықты жиі оқиды деген мәселені айқындау үшін сауалнама жүргізіп көргем. Қатысушылардың жауап беру деңгейіне, яғни белсенділігіне көңілдім толмады. Бәлкім, оқырманның көп бөлігінде сауалнамаға қатысқысы, проблеманы бірге шешейі дегіндей түсінік қалыптаспаған шығар деген ойға келдім. Немқұрайлық басым. Бұрынғы уақытпен салыстырғанда бүгінде біздің қоғамда кітап оқу мәдениеті өсіп келе жатқанын айтуға болады. Мысалы, жақында жазушы Әлішер Рахиттың «Параллель» романы жарық көрді. Сатылыммы жақсы сияқты. Алдыңғы шыққан «Махаббатым constant» романы да қоса сатылып жатыр. Әлеуметтік желіде, әсіресе, инстаграмда кітаптың жарнамасы жасалды және әр облыстағы кітапқұмар жастар романның сатылуына септесуде. Әлішердің өзі де кітап сатылымына тікелей араласды. Бұл — жақсы бастама. Бірақ бұл құбылысқа қарап қазақ қоғамы кітапты белсенді оқиды деген тұжырым да жасай алмаймыз. Жеке өміс жастардың кітап оқу деңгейін байқататын құбылыс — студенттермен жұмыс істегенде олардың қаншалықты жиі кітап оқытынын бақылау. Оқыған мектебі, отбасы оқуға жақсы көңіл бөлетін/бөлінген студенттер кітапты жақсы оқиды екен. Оқушы кезінен бастап кітап оқуға дағдылдануды және мұндай игі дәстүр көбіне қалалық жердегі мектептерде жақсы қалыптасқан. Ауылда да көркем шығарма оқытатын мектептер кездеседі, бірақ көп емес. Ал кітапты ең көп оқытын орта — әдеби орта: журналистер, авторлардың айналасы және өздері. Сонымен қоса, әдебиет пәнінен сабақ беретін ұстаздар. Бұған қарап, тағы да кітап жақсы оқылады деген қорытынды шығармауымыз керек.

бойынша тест алынады (басқа да формалары бар шығар). Жұлделері де оқырманды қызықтырады. Мысалы, шетелге саяхатқа жіберелі. Түркияның үздік университеттерін аралайды, әртүрлі гаджеттер сыйлайды, т.б. Бұл сайысты быттыр телеграм каналында, инстаграмда жүргізді.

Кітап оқытуды жетілдірудің екінші жолы — кітап дүкендерін көптеп ашу керек. Шалғай мекендерде дүкендер бар ма?.. Жеке өзім анда-санда сапарға шыққанда кітап дүкендерін көрген емеспін. Адамды бірденге үйрету үшін көзге көрсету керек. Аялдамаға бара жатса да, базарға бара жатса да, достарымен кездессе де алдынан қол бұлғап кітаптар шыға келуі керек. Оқымауға басқа себеп, жол қалдырмау қажет.

Есболат АЙДАБАСЫН: Осыдан үш жыл бұрын ұлттық арнадағы «Қарекет» бағдарламасында «Кітап оқу мәдениеті» тақырыбын талқылағанбыз. Инабат Құсайынова деген қарындасымыз қатысты. Сол қыз аптасына үш-төрт кітап оқиды екен. Үш тіпте де оқи берелі. Қазір бізде Инабаттар аз шығар, дегенмен олар күн өткен сайын көбейіп келе жатыр. Қазақ қоғамы, әсіресе ақылды жастар кітаптың берерін әлеуметтік желі бере алмасын түсіне бастады. Түсінейі жүргендер де жетерлік. Олар — әдебиеттің емес, әлеуметтік желінің оқырманы. Біздің идеологтар бірінші кезекте осымен айналысуы керек. Сырымбек Тау секілді азаматтар кітап оқуды насихаттап, оқырмандар арасында түрлі байқаулар өткізіп, жүлдеге өтпегендей інін тігіп жатыр. Мешенаттар бастаған осы шаруа мемлекеттік деңгейде қолға алыну керек деп санаймын. Әрі әдебиетке осындай жанашырлық танытқан кәсіпкерлерді де ынталандырып, өзгелерге үлгі қылып көрсету қажет. Оларды көріп басқалар қозғалсын, мұндай азаматтардың көп болғаны ең әуелі әдебиет өкілдеріне, содан кейін жалпы халыққа керек. Осы ретте Жазушылар одағы әдеби жыл қорытындысында осы жігіттерді шақырып, құрмет көрсетсе деген ұсынысым бар. Кітап

т.б. айтады. Ал біздің Төкен Әлімқұлов, Төлен Әбдіктерді танымалды да. Болашақ журналистер, сөзбен жұмыс істейтін мамандар осындай болғанда басқалар жайлы бағамдай беріңіз. Алдыңғы жылы Алматы облыстық С.Сейфуллин атындағы кітапхана бір жыл бойы арнайы журнал ашып, тізім жүргізді. Оқырмандар іздеп келіп, өздері тауып бере алмаған кітаптарды жазып отырған. Сол тізімге қарасаңыз, көп нәрсені түсінесіз. Баян Есентаевтің бастап, Қуаныш Шонбай, Қамшат Бекжігітова, Қайрат Нұртастың келіншегі дейсіз бе, бәрінің кітабы бар. Ал қазақ әдебиетінің белді өкілдері жоқ. Бұл жерде жоғарыда аты аталған өңші, кәсіпкерлердің еш кінасі жоқ. Өзіміз кінәліміз. Жарнама жасамаймыз, кітабын жарнамалап жатқандарды жақтырмайтынымыз тағы бар. Ал әлеуметтік желіде жарнама болмаса, интернет дүкендерде кітабын тұрмаса, оқырман сендей жазушы барын қайдан біледі?! Біз бір өз тауарын сатуды білмейтін олақ кәсіпкер секілдіміз, тауарды өндіріміз де, үйге қаттап жинап қоямыз. Керек адам келіп алысын деп отырамыз. Білетіндер алар, білмейтіндер қайдан алады? Ол тауарды базарға шығару, жарнама жасау, кітап саудасында аты озып тұрғандардан үйреніп, олармен бәсекеге түсу жағын ойлайтындар аз. Осындай енжарлықтан кейін әдебиеттің оқырмандарын басқа бағыттағы «жазушылар» алып кетіп жатыр.

Нұржан ҚУАНТАЙҰЛЫ: Дұрыс. Елімізде кітап оқу деңгейін жақсарту түсу үшін оқырманды ынталандыру жұмыстары мемлекеттік деңгейде жүргізілуі керек. Осыны ештеңе шешілмейді.

Кітап эмоцияны баланста ұстауға септеседі

Қ.Ә.: Күнделікті қанша уақытты кітап оқуға арнасыздар? Кітап оқуда, ондағы қажетті дүниелерді